

že už nezbyvá mnoho co dodat. Podrobit subtilní charakteristice konkrétní diskursivní objekty (knihy), které se nacházejí v průniku zájmu jak užší odborné tak i širší literární veřejnosti, se ukázalo jako velmi nosné. S tím, jak ve druhé třetině 20. století některé práce *Annales* a jejich autoři/autorky (např. Braudel, Duby, LeGoff, Chartier, Ozoufová, Perrotová) nabyli prostor v politickém a mediálním diskursu, stala se zároveň Burkeho volba obecnějším výkladem společenských a kulturních aspektů euroatlantické civilizace.⁹

Zdeněk Nebřenský

**Alan Dundes, Carl R. Pagter:
WHEN YOU'RE UP TO
YOUR ASS IN ALLIGATORS.
More Urban Folklore from
the Paperwork Empire,
Wayne State University Press,
Detroit 1987**

Důvody pro recenzování práce vydané před více než patnácti lety mohou být, pomíne-li efekt *libri prohibiti* a nedostatek dostupnosti originálů (natož pak překladů) zahraniční literatury, v našem společenskovědním diskursu pocíťovaný tak tíži-

vě, v zásadě dvojí. Prvním z nich může být objevení se nového titulu, který danou publikaci náhle aktualizuje; druhým z nich, zdaleka ne tak konjunkturálním, může být prostý fakt, že dané dílo obsahuje zajímavá témata či souvislosti, které unikly v době jeho vydání pozornosti. Recenze je pak snahou na tato témata či souvislosti upozornit. Následující řádky jsou vedeny druhým z těchto důvodů – tedy snahou upozornit na knihu, která unikla v době svého vydání (z nejruznějších příčin) širší pozornosti domácí odborné veřejnosti, ale která skýtá značné možnosti dalšího studia a interpretací.

Jméno známého amerického antropologa a folkloristy Alana Dundese, autora desítek odborných publikací, v naší akademické obci zpopularizované především publikačními a pedagogickými aktivitami Zdeňka Salzmann, je spojeno především s třemi cykly témat. Prvním z nich je bezesporu sběr a klasifikace mytologie a tradičního folklóru původních obyvatel Ameriky, druhým pak aplikace propovského funkcionalismu na americký folklór, související se zavedením analytických termínů *motifém* a *allomotiv*. Třetím a zřejmě nejvýznamějším Dundesovým přínosem antropologii a folkloristice je vytvoření teorie tzv. mytofolklórního kontinua, tedy sloučení rozmanitých druhů orality vyskytujících se v lidských kulturách (konkrétně mýtu a folklóru, studovaných obvykle odlišnými disciplínami) do širšího celku. Teorie mytofolklórního kontinua má v americké antropologii status paradigmatické teorie v podstatě dodnes, o čemž svědčí její prezentace jako vědeckého pohledu na mýty, legendy a pohádky v standardních vysokoškolských učebnicích disciplíny typu Hicks, Kottak, či

⁹ „Prodej knihy (Le Roy Ladurieho *Montailou*) se rapidně zvýšil poté, co Mitterand v televizi prohlásil, že ji četl, zatímco sama vesnice byla pohřbena pod návalem turistů“ (s. 82). Tento úsměvný příklad jsem zvolil spíše jako ukázkou Burkeho narativní strategie. Serióznější je položit si otázku typu – proč v některých moderních společnostech existuje poptávka po reinterpretaci tradic v takové míře, že jejich autorům (méně autorkám) příznává velkou míru společenského uznání? Pro africkou a ve velké míře i asijskou historiografii nepředstavují *Annales* fenomén.

Rosman a Rubel. Kromě těchto tři témat se ale Dundes zabývá rozmanitou další tematikou – zmiňme jen problematiku vztahu literární a orální kultury, antisemitský a obecně rasistický folklór, monografie o afrických pohádkách, biblickém folklóru, vampyrismu a mnohé další.

Podobně i Dundesova práce z konce 80. let s postmoderním názvem *When You're Up to Your Ass in Alligators. More Urban Folklore from the PaperWork Empire*, kterou vydal společně s Carlem R. Pagterem, se tradičním oblastem zájmu autora, ale na první pohled i tradičním zájmům oboru, vymyká. Materiálová práce výsledků terénního sběru se zabývá na první pohled odtazitým až bizarním tématem – ukázkami *office copier folklore*, tedy moderního amerického urbánního folklóru, šířeného pomocí kopírovacího stroje. S desítkami komických i méně komických hesel, vtipů a obrázků, visících na nástěnkách i stěnách kancelářských místností všeho druhu, je jistě obeznámen každý z nás, ale seriózní reflexe této problematiky dosud v odborném diskurzu chyběla. Pokud pomineme Reisnerovy americké práce o graffiti ze 70. let, má v domácím prostředí k těmto studiím tématicky zřejmě nejbližše Benešova a Hrníčková studie o nápisovém folklóru z roku 1993, z největších prací pak studie Bittnerové o replikaci psaných folklórních textů, obsažená ve sborníku Ústavu etnologie Slovenské akademie věd z roku 2003.

Dundesova a Pagterova sbírka, která je vlastně pokračováním předešlého nekomentovaného sběru obou autorů *Urban Folklore from Paperwork Empire* (1975), obsahuje více než 100 obrazových příkladů, vybraných z více než 500 variant kolujících po celých Spojených stá-

tech amerických, tedy slovy autorů z více než 500 *distinct copier folklore traditions* (str. 14). Soubor příkladů je rozdělen na 8 sekcí, které ale, jak autoři zdůrazňují, nejsou jasně definovanými analytickými kategoriemi, nýbrž pouhými klasifikačními pomůckami pro orientaci v sebraném materiálu – na sekce 1) Definice a slovní hříčky, 2) Vizitky, 3) Pozvánky a dopisy, 4) Poznámky, motta a ocenění, 5) Instrukce a testy, 6) Komiksy a kresby, 7) Dvojsmysly, 8) Parodie. Oproti prvnímu sběru autorů byly v prezentované knize zavedeny 4 nové kategorie, ale jak uznávají sami autoři, i tak je kniha jen zlomkovým výběrem z nepřeberného množství textů *office copier folklore*. Hlavními kritérii autorů pro výběr konkrétních textů byla jejich multiplikovaná existence, variace a přenos pomocí kopírovacího stroje. Na rozdíl od klasických evropských folkloristů se autoři nezajímají o původ a konkrétní průběh transmise prezentovaných textů. Hlavním kritériem výběru zůstává fakt, zda byl daný text bez ohledu na místo a čas jeho vytvoření „folklorizován“ procesem opakované reprodukce a variace. Zároveň autoři do *office copier folklore* nezahrnují texty, které lze současně nalézt v americké folklórní tradici. Autoři zveřejňují reprodukci kompletních, neupravených textů, přičemž u všech z nich je uvedeno místo, čas sběru a krátký komentář. Uveřejněny jsou i varianty jednotlivých textů.

Tématicky lze v souboru prezentovaných (písemných i obrazových) textů kromě pracovních problémů vysledovat důraz na sexualitu, symbolický genderový boj, občanskou opozici proti byrokracii, problematiku rozporu mezi konvenční morálkou a praktičností, či na nejrůznější druhy parodie a travestie. Poměrně často se ob-

jevují témata v soudobé americké společnosti tabuizovaná – jako např. rasismus (vtipy o nižší mentální schopnosti některých etnik, převážně Poláků a Italů) či explicitní sexismus (vtipy o nižší mentální schopnosti žen). Díky v americké společnosti kontroverzní tematice těchto textů měli autoři značný problém s nalezením nakladatele své sbírky – v našem prostředí můžeme najít zajímavou paralelu s dobově podobně kontroverzní sbírkou erotického a skatologického folklóru Kryptadia J. K. Obrátila (1999).

Cílem Dundesovy a Pagterovy sbírky však není pouhé představení sbírky úsměvných textů – autoři jsou si vědomi faktu, že odkryli novou, závažnou formu předávání folklórních textů v moderní společnosti: *It has become increasingly apparent to us that the invention and rapid diffusion of office copier folklore represents a major form of tradition in modern America* (str. 13). Moderní studium urbánního folklóru, které má ve Spojených státech již od 70. let velkou tradici, a které je spojeno s jmény jako Jan H. Brunvald a tématy jako urbánní legendy či afroamerický městský folklór, tak našlo nové pole působnosti. Za urbánní folklór tato výzkumná orientace nepovažuje tradiční rurální folklór (obvykle asociovaný s menšími kulturními celky a tradicemi) přenesený do nového prostředí města, ale typologicky odlišný typ orality, který je spojen s moderním globalizovaným světem. Jevy urbánního folklóru jako např. *contemporary legends* tvoří novou vrstvu orality, která není vázána na konkrétní kultury či lokální celky, snadno prostupuje hranice jednotlivých národů, kultur a sociálních vrstev, přičemž jen nepatrně mění svůj obsah a formu. Dundesovu knihu tedy mů-

žeme chápat nikoliv pouze jako soubor textů vytržených z širších souvislostí, ale též jako prezentaci nové metody transmise tradičních kulturních prvků a nového pohledu na městský folklór. Některé texty, jak dokazují autoři, mají všechny vymezující znaky tradičního folklóru – kromě ústnosti přenosu – a přesto byly prokazatelně v oběhu po celá desetiletí, některé z nich přes padesát let! V práci je naznačen i vztah *office copier folklore* k „tradičnímu“ orálnímu folklóru a naznačena jejich možná koexistence, tak i možnosti, kdy se právě díky *office folklore* přenosu zachovala a udržela folklórní tradice, jejíž ústní transmise byla z nejrůznějších důvodů problematická (dlouhé, komplikované texty, morální důvody).

Přes novátorskou prezentaci zachycených výsledků nového typu kulturní transmise textů se autoři nepokouší o širší interpretaci. Nekladou si předem se nabízející otázky jako např. srovnání představených témat a stereotypů s veřejně (tj. mediálně i axiologicky) prezentovanou americkou populární kulturou, která tyto témata ostentativně vytěšňuje, popřípadě zcela neguje. Přitom nabízený soubor představ je zajímavý nejen pro etnology a folkloristy zabývající se funkcí folklórního humoru jako pomůcky pro vyrovnání se s morálkou a pravidly dané kultury, ale i pro antropology díky své výpovědi o napětí mezi veřejně prezentovanou, explicitní kulturou a vnitřní, skrývanou kulturou. Autoři se ohledně dalších možností interpretace spokojují s vágním konstatováním: *We believe these materials reflect major concerns in American values and worldwiew and that they represent an almost unexplored area in symbolic communication and humor* (str. 17). Na kritiky

výzkumů (nejen) urbánního folklóru, které se zabývají pouhým sběrem a nepokoušejí se pomocí nasbíraných textů vytvářet integrální sociologickou teorii (nejen) americké společnosti, odpovídají autoři poukazem na tradičně deskriptivní statut disciplíny, který se nemá interdisciplinárně rozšiřovat směrem k antropologii, sociologii či americkým studiím.

Souhrnně vzato tvoří kniha zajímavou sbírku dat o moderní americké urbánní kultuře, pozoruhodnou co se týče obsahu i metodiky folkloristického sběru, která si (ale je poctivě zdůraznit, že vědomě!) neklade vyšší interpretační nároky. Nové výzkumné pole, které autoři odkryli (a na které navázali dalšími sbírkami z let 1991, 1992, 1996 a 1999), představuje novou oblast výzkumu, která může být zajímavá nejen pro etnology, folkloristy či kulturní antropology, ale prakticky pro všechny badatele zabývající se výzkumem moderní společnosti.

Fakt, že *office copier folklore* je minimálně od začátku 90. let masově rozšířen i v domácím prostředí, činí tematiku Dundesovy a Pagterovy knihy zajímavou prakticky pro kohokoliv z domácích badatelů zabývajících se otázkami kulturní transmise hodnot, vztahu mezi literární a orální kulturou, či studiem textů obecně. Jistě zajímavé by byla např. další interpretace prezentovaného materiálu či srovnání amerického materiálu s domácí situací. Některá jen na první pohled okrajová témata jako opozice skryté a explicitní kultury či nepřímé vyjadřování hodnot dané kultury humorem, které texty *office copier folklore* obsahují, patří mezi z hlediska věd o kultuře zajímavá a v našem prostředí stále ještě nepříliš diskutovaná témata.

Petr Janeček

**Sv. Dionýsios Areopagita:
O MYSTICKÉ THEOLOGII.
O BOŽSKÝCH JMÉNECH,
(z ruštiny přeložil Alan
Černohous), Dybbuk,
Praha 2003**

Spisy *De divinis nominibus* (O božských jménech) a *De mystica theologia* (O mystické theologii) představují ústřední část rozsahem nevelkého, nicméně co do vlivu a významu v rámci pozdně patristické a středověké spirituality ztěžší docenitelného souboru novoplatónských křesťanských textů, který je souhrnně označován *Corpus Areopagiticum*. Autora, dobu ani místo vzniku neznáme: spisy se poprvé objevují na scéně roku 532, kdy se jejich autority dovolávali monofysitští severiani při disputaci se zastánci chalkédónského dogmatu; je příznačné, že již při této příležitosti byla zpochybněna pravost jejich autorství, které severiani přisuzovali Dionysiovi z Areopagu, jehož podle 17. kapitoly Skutků apoštolských obrátil při své návštěvě Athén Pavel z Tarsu. Nařčení z podvrhu ani skutečnost, že se spisy objevily nejprve v heterodoxních kruzích, nebyly na překážku jejich rychlému šíření a narůstající oblíbenosti na celém křesťanském východě, kde si nakonec – mimo jiné i zásluhou proslulého komentáře Maxima Confessora uvádějícímu na pravou míru některá, z hlediska ortodoxie problematická místa – skutečně vydobýly autoritu, jež by náležela spisům apoštolského otce. Když pak Hilduinus ze Saint-Dennis († 840) a posléze Iohannes Scotus Eriugena († 877) přeložili soubor do latiny, následovala srovnatelná vlna zájmu i na Západě, která vyvrcholila v díle Scota Eriugeny